

Статтю присвячено державній зраді у формі шпигунства. Вивчено історичні етапи становлення цієї форми злочину, передбаченого ст. 111 КК України. Проаналізовано наявну судову практику в Україні за 2014-2017 рр. З урахуванням матеріалів кримінальних проваджень за ст.111 КК України визначено особливості ознак складу шпигунства під час державної зради на сучасному етапі.

Ключові слова: *державна зрада, шпигунство, державна таємниця, військовослужбовець.*

Постановка проблеми. Сучасний етап існування нашої держави характеризується значною кількістю факторів як зовнішніх, так і внутрішніх, що загрожують її суверенності, незалежності, демократичності, національній безпеці. Військово-політичні конфлікти в Автономній Республіці Крим, Донецькій та Луганській областях змінили не тільки геополітику у світі, а й безпосередньо вплинули на громадян України. Переважна більшість українців стала на позиції єдності й територіальної цілісності України, однак деякі громадяни не поділяють цього патріотичного підходу. Під впливом різних причин та приводів, зокрема, умілої ворожої пропаганди або бажання збагатитися, вирости в рази випадки вчинення державної зради.

Так, у Генеральній прокуратурі Україні повідомили, що кількість відкритих кримінальних проваджень з обвинуваченням у державній зраді після 2014 року постійно зростає. У 2014 році таких проваджень було 67, у 2015 - 89, а тільки за січень-жовтень 2016 року - їх вже 117. Переважно ці резонансні справи розслідуються щодо військовослужбовців [1].

У межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці покладається на Службу безпеки України. Цей державний правоохоронний орган звітував, що за 11 місяців 2016 року за напрямом контролювання розпочато 330 кримінальних проваджень. З них: за ст. 111 КК України (державна зрада) – стосовно 84 громадян України, засуджено 8 осіб [2].

На сьогодні Єдиний державний реєстр судових рішень містить близько тридцяти обвинувальних вироків за ст.111 КК України, винесених судами в період з 2014 по 2017р. Водночас згідно з вищенаведеними статистичними повідомленнями відкритих кримінальних проваджень значно більше. Це пояснюється тим, що за роки незалежності України до 2014 р. вчинення злочину, передбаченого ст. 111 КК України, мало одиничні випадки. Відповідно поширеної практики успішного розслідування державної зради не було. Законодавство не містить ніяких вказівок, роз'яснень, критеріїв для допомоги у кваліфікації цього злочину відповідними органами, а також у вирішенні справи по суті. Тож в органів кримінальної юстиції можуть виникати складнощі при встановленні ознак цього складу злочину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню особливо небезпечних злочинів проти держави приділили увагу в працях такі радянські криміналісти: Г.З. Анашкін, С.В. Дьяконов, О.А. Ігнат'єв, Л.Д. Єрмакова, М.П. Загородніков, М.І. Карпушин, В.С. Клягін, Б.О. Курінов, В.Д. Меньшагін, Є.О. Смірнов, М.В. Турецький та ін. За часів незалежності України злочини проти основ національної безпеки, зокрема державну зраду, вивчали М.І. Бажанов, О.Ф. Бантишев, Ю.В. Баулін, О.Ю. Гайворонський, І.В. Діордіца, Л.М. Демидова, З.А. Загіней, Н.С. Кончук, В.А. Ліпкан, Ю.В. Луценко, М.І. Мельник, Л.В. Мошняга, М.А. Рубашенко, І.В. Сервецький, В.Я. Тацій, В.П. Тихий, М.І. Хавронюк, Р.Л. Чорний, О.В. Шамара, В.М. Шлапаченко та ін. Але в цих працях в основному досліджувалися злочини проти основ національної безпеки загалом, або ж окремі проблеми. До того ж багато питань є дискусійними, і новий погляд та нове вирішення цих проблем має важливе теоретичне та практичне значення. Ураховуючи наявну судову практику, слід також звернутися до винесених судами України рішень за ст.111 КК України.

Формування цілей. Чинна редакція КК України в ст. 111 визначає три форми об'єктивної сторони державної зради, однією з яких є «шпигунство». Цю статтю присвячено вивченню та аналізу окремих питань саме цієї форми. На основі проведених раніше досліджень історичного формування цієї форми державної зради, детального та глибокого аналізу чинної норми щодо її дієвості, порівняння з кримінальним законодавством провідних країн світу, вивчення їх методів боротьби з цим злочином маємо на меті надати рекомендації щодо удосконалення кримінально-правового законодавства для більш ефективної боротьби з цим злочином, виявити недоліки законодавчої норми, що спричиняють труднощі в правозастосовній діяльності, а також привнести нове в науку кримінального права та корисне для застосування.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб прослідкувати етапи розвитку регламентації шпигунства як однієї з форм державної зради, установити зміст і суть цієї форми, а також запозичити ефективні методи та засоби боротьби з цим злочином та виявити явні недоліки в процесі становлення норми, потрібно застосувати історичний метод дослідження, а точніше – історичний спосіб тлумачення – установлення дійсного змісту правової норми способом аналізу історичних умов її розробки та прийняття.

Найбільш значним документом у кримінальному законодавстві, який застосовувався на території сучасної України, є Литовський Статут (кодекс права Великого Князівства Литовського, виданий у XVI ст. в трьох основних редакціях – 1529, 1566 і 1588 років). У Статутах жодної згадки про шпигунство в сучасному розумінні немає [3]. Зауважимо, що в середні віки не було норми й навіть поняття державної зради. Злочинів проти держави взагалі не існувало. Ішлося про злочини проти монарха та його влади, оскільки в ті часи монарх уособлював державу [4].

У «Правах, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. передбачена Глава 3 «О височайшей чести и власти монаршеской». В аспекті досліджуваної проблеми заслуговує на увагу Артикул 2 Глави 3 «О преступниках противъ

маєстата государева». У пунктах 6-8 цього артикула визначено низку альтернативних діянь, що визнавалися зрадою. Зокрема, указується на передачу ворогу державної таємниці – «тайную волю государя своего» [5, с. 22-23].

Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845р. містить Главу II Розділу III «Про бунт проти влади верховної та про державну зраду», у якій передбачено Відділення II («Про державну зраду й злочини проти народного права» (статті 275-282). Тільки державній зраді присвячено ст. 275 цього Уложення. Перше, що привертає увагу, це використання терміна «державна зрада», який досі був відсутній у законодавстві, що застосовувалося в Україні. Зокрема про дії підбурювача до військових або ворожих дій проти Росії йдеться в ч.2 ст. 275. Тут же йдеться про передачу державної таємниці з цією ж метою [6, с. 648]. У частині третій ст. 275 зазначається, що державною зрадою є дії підданого Російського, якщо він під час війни буде сприяти ворогові у військових або інших діях, ворожих проти вітчизни або союзників, шляхом надання порад, відкриття таємниці або повідомлення інших відомостей.

У результаті дальшого розвитку законодавства було прийнято Кримінальне Уложення 1903 року. Зазначимо, що цей акт у повному обсязі так і не вступив у дію, однак глава присвячена державним злочинам набрала чинності й застосовувалася з 1904 року. Глава IV «Про державну зраду» у статтях 108-119 містить низку положень кримінальної відповідальності за державну зраду. Проаналізувавши Главу IV, можна виділити й таку форму державної зради, як шпигунство (п.6 ч.3 ст.108) [7, с. 195-216].

Надалі, уже в радянському законодавстві термін «державна зрада» уперше використовується в Декреті Всеросійського Центрального Виконавчого комітету від 20 червня 1919 року «Про вилучення із загальної підсудності в місцевостях, оголошених на військовому положенні» [8]. Цей декрет не давав визначення поняттю «державної зради» чи «шпигунства», лише вказувалося, що Всеросійській і Губернській надзвичайній Комісії надавалося право безпосередньої розправи (аж до розстрілу) за державну зраду, шпигунство, приховування зрадників, шпигунів.

КК УРСР 1922 р. містив порівняно чітку характеристику контрреволюційних злочинів (статті 59-73), зокрема шпигунство (ст. 66), однак державна зрада відсутня [9, с. 20-21]. ЦВК СРСР постановою від 14 серпня 1925 року «Про шпигунство, а також про збирання й передачу економічних відомостей, що не підлягають розголошенню» визначив ознаки шпигунства [10]. Під ним розумілася передача, викрадення або збирання для передачі відомостей, що за змістом є державною таємницею, іноземним державам, контрреволюційним організаціям або приватним особам.

У «Положенні про злочини державні (контрреволюційні та особливо для Союзу РСР небезпечні злочини проти порядку управління)» 25 лютого 1927 року державна зрада серед контрреволюційних злочинів не згадується [11]. Як і в КК УРСР 1922 р. КК 1927р. не містив такого злочину як державна зрада. У ст. 54-6 визначались ознаки шпигунства [12, с. 40], які залишилися незмінними порівняно з вищевказаною постановою ЦВК від 14 серпня 1925 року.

ЦВК СРСР 08 червня 1934 року прийняв постанову, якою статтею про зраду батьківщині (статті 1-1 – 1-4) було доповнено Положення про злочини

державні (контрреволюційні та особливо небезпечні для Союзу РСР злочини проти порядку управління) [12]. Двадцятого липня 1934 року КК УСРР доповнено статтями про зраду Батьківщині (ст. 54-1 «а»). Серед дій об'єктивної сторони вперше визначалося й шпигунство [13, с. 16]. Під час II Світової війни 19 квітня 1943 року прийнято Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про міри покарання для німецько-фашистських лиходіїв, винних у вбивствах і катуваннях радянського цивільного населення й полонених червоноармійців, для шпигунів, зрадників Батьківщини із числа радянських громадян та їх пособників» [14].

25 грудня 1958 року Верховна Рада СРСР одночасно із затвердженням «Основних засад кримінального законодавства Союзу РСР та радянських республік» прийняла Закон «Про кримінальну відповідальність за державні злочини» [15]. У ст. 1 цього Закону визначено ознаки зради Батьківщині, серед яких є шпигунство. Ці положення містить і КК УРСР 1960 року.

З вищевикладеного стислого історичного екскурсу можна дійти висновку, що державна таємниця стала предметом охорони на рівні кримінального закону ще до появи терміна «державна зрада». Із середини XIX століття як держава в особі монарха (Кримінальне Уложення 1845р.), так і авторитарний режим радянської влади однаково суворо карав своїх громадян за державну зраду у формі шпигунства.

З часу проголошення в 1991 році незалежності України вчинення державної зради в Україні, порівняно з іншими злочинами, тривалий час було достатньо рідкісним явищем. Згідно з офіційним повідомленням СБУ впродовж 2001-2011 років у провадженні її слідчих органів знаходилося тільки 17 кримінальних справ за цією статтею [16]. Згодом, через революційні події, які сталися в Україні у 2014 році, криміногенна ситуація в країні суттєво погіршилася, зокрема у сфері охорони національної безпеки.

Підтвердженням підвищення суспільної небезпеки цього злочину є те, що через ситуацію, що склалася в країні, Верховна Рада України у 2014 р. двічі (у квітні та жовтні 2014 року) ухвалила зміни до КК України, які посилили відповідальність за державну зраду.

На сьогодні Єдиний державний реєстр судових рішень містить близько тридцяти вироків за ст.111 КК України, що винесено судами в період з 2014 до 2017 р. Вісім рішень стосуються державної зради у формі шпигунства: Деснянського районного суду м. Чернігова від 25 вересня 2014 року [17], Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 23 березня 2015 року [18], Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 22 вересня 2015 року [19], колегії суддів судової палати в кримінальних справах апеляційного суду Запорізької області в складі від 07 грудня 2015 року [20], Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 06 травня 2016 року [21, 22], Старокостянтинівського районного суду Хмельницької області від 22 червня 2016 року [23], Вінницького міського суду Вінницької області від 22 вересня 2016 року [24], Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 06 червня 2017 року [25].

З восьми зазначених судових рішень – шість є обвинувальними вироками [18; 19; 21; 23-25], одна ухвала колегії суддів судової палати в

кримінальних справах апеляційного суду [20], одна ухвала щодо звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч.2 ст.111 КК України [17]. Три з восьми судових рішень стосуються однієї й тієї ж особи [18-20]. Ураховуючи наявну судову практику за ст.111 КК України, вважаємо за потрібне проаналізувати доступні судові рішення за 2014-2017 рр.

Так, предмет злочину окреслений в судовій практиці таким чином:

- відомості про осіб, які підтримують конфіденційне співробітництво з органами Державної прикордонної служби України, щодо негласних джерел, котрі знаходяться на оперативному зв'язку в оперативних співробітників прикордонного оперативно-розшукового відділення, а також дані про керівний склад та окремих посадових осіб [17];

- інформація військового характеру для протидії авіації Збройних сил України в зоні проведення антитерористичної операції: інформація про парольні числа, які застосовуються при бойовому застосуванні літаків та порядок їх використання. Зазначені відомості надають можливість перехопити управління бойовими літаками в повітрі, зірвати виконання бойових завдань та перенацілити їх на інші цілі. Фотокопії документів, що регламентують діяльність з наземного управління польотів літаками Військово-повітряних сил Збройних сил України [18-20];

- інформація про особовий склад, дислокацію, місце перебування й озброєння батальйонів патрульної служби міліції особливого призначення, створених у структурі Головного управління поліції в Харківській області, задіяних у проведенні антитерористичної операції: «Харків», «Слобожанщина» і роти «Харків-2» [21; 22];

- інформація про час та маршрут виконання спеціального польоту вздовж державного кордону України літаком Су-24МР [23];

- відомості про планування або організацію антитерористичних заходів, розголошення яких може завдати шкоди проведенню таких заходів, життю чи здоров'ю їх учасників. Зокрема інформація щодо місць зосередження та дислокації, маршрутів пересування та ротації, часу висунення на позиції військовослужбовців і військової техніки Збройних сил України й інших військових формувань України, задіяних у проведенні антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, а також інформації щодо загального командування й управління українськими військовими підрозділами, їх матеріально-технічного забезпечення, кількості та складу, методів і способів військової, бойової та спеціальної підготовки, основних місць розташування вогневих рубежів, планів та задумів української сторони щодо тактики та напрямів ведення бойових дій проти не передбачених законом збройних формувань терористичної організації «Донецька народна республіка» й військових підрозділів Росії [24].

- інформація про отримання завдання на здійснення спеціальних бойових розвідувальних польотів літаком-розвідником Су-24МР з аеродрому м. Миргорода Полтавської області в зону АТО [25].

Як видно з обвинувальних вироків, що піддані вивченню, предметом державної зради є відомості, що становлять державну таємницю, яка

стосується особового та керівного складу військових та правоохоронних підрозділів, до завдань яких входять виконання своїх обов'язків у зоні АТО. Особливою увагою іноземних розвідувальних організацій користуються відомості щодо виконаних завдань Військово-повітряними силами Збройних сил України.

З об'єктивної сторони дії виконавця державної зради виявлялися в такому:

- збирання та дальша передача представникові Федеральної служби безпеки Російської Федерації відомостей з використанням мережі Інтернет [17].

- збирання та передача представникові Федеральної служби безпеки Російської Федерації відомостей телефонним зв'язком, MMS-повідомленнями, а також з використанням флеш-накопичувача [18-20].

- збирання для передачі громадянину Російської Федерації відомостей з використанням флеш-накопичувача [21; 22];

- передача інформації представникам Головного розвідувального управління Генерального штабу Російської Федерації телефонним зв'язком та СМС-повідомленнями [23].

- збирання та передача інформації представникові спецслужби іноземної держави - Російської Федерації, який залегенований під командира так званої розвідувальної роти спеціального призначення Республіканської Гвардії терористичної організації «Донецька народна республіка» та іншим представникам зазначеної терористичної організації [24].

- передача відомостей представникам Головного розвідувального управління Генерального штабу Російської Федерації СМС-повідомленнями та через використання електронної поштової скриньки в мережі Інтернет [25].

З викладеного вище можна дійти висновку, що державна зрада вчиняється громадянами України на користь військових та розвідувальних органів Російської Федерації або підконтрольних їм структур: Головного розвідувального управління Генерального штабу, Федеральної служби безпеки, терористичної організації «Донецька народна республіка». Способи передачі відомостей, що становлять державну таємницю, достатньо сучасні: телефонним зв'язком, СМС та ММС – повідомленнями, через використання електронної поштової скриньки в мережі Інтернет, з використанням флеш-накопичувача.

Мега та мотиви державної зради громадян України у формі шпигунства різноманітні й у кожного зрадника власні:

- сприяння винному в безперешкодному потрапінні до Криму та безпроблемному проживанні на півострові [17];

- негативне налаштування щодо чинної в Україні державної влади, особисте несприйняття проведення антитерористичної операції правоохоронними органами та підрозділами Збройних сил України на території Донецької та Луганської областей. Як наслідок, ініціативне рішення налагодити контакт з представниками спецслужб Росії, дальше надання добровільної згоди на конфіденційне співробітництво з органами ФСБ РФ [18-20].

- корисливий мотив, за винагороду в 10 тис. євро [21; 22];

- за власною ініціативою, діючи умисно для сприяння злочинній діяльності терористичної організації «Донецька народна республіка» щодо дестабілізації суспільно-політичної обстановки й втрати авторитету органів державної влади України, а також для надання представникові спецслужби іноземної держави - Російської Федерації допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [23];

- попереднє вербування близьким родичем за завданням представників спецслужб Російської Федерації з подальшою пропозицією надати родині в Росії роботи, житла та матеріального забезпечення [24].

- учинення злочину заради виїзду на постійне проживання в Російську Федерацію, отримання житла в будь-якому місті, підвищення у військовому званні, отримання допомоги в працевлаштуванні на території Росії та матеріальної винагороди [25].

Ст. 111 КК України визначає, що особа вчиняє злочин на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Результати вивчення в судових рішеннях ознак суб'єктивної сторони державної зради громадянами України невітніші. Військовослужбовці, які прийняли присягу на вірність Українському народові йдуть на зраду заради переїзду до сусідньої країни та матеріального забезпечення їх родин. Кваліфіковані фахівці у військовій справі не бажають виживати, а прагнуть до матеріальної стабільності. Слід визнати, що ця проблема болюча й не може бути вирішена за стислі строки в Україні. Що стосується добровільної та усвідомленої діяльності шпигуна, яка ґрунтується на власних переконаннях недовіри до чинної влади в Україні та її діяльності, то цей аспект є більш загрозливим, ніж корислива мета зрадника. Така шпигунська ініціатива є результатом спланованої та якісно проведеної пропаганди в засобах масової інформації, зокрема в Інтернет виданнях, соціальних мережах, різного роду форумах, Такі ініціативні особи найбільш суспільно небезпечні. Їх наявність у суспільстві, налаштованість на агресивні дії проти суверенітету, незалежності України свідчить про необхідність проведення не тільки контррозвідувальної діяльності, а й поступових реформ у соціально-економічній сфері. Саме покращання життя кожної родини громадянина України дозволить закріпити віру, що всі втрати 2014 року (людські, економічні, територіальні тощо) були заради позитивних змін у державі. В іншому разі ініціатори гібридної війни проти України та провокатори будуть успішні у своїй руйнівній роботі, зокрема вербуванні громадян України для державної зради.

Суб'єктом державної зради виступали: старший інспектор у відділі прикордонної служби прикордонного загону [17]; військовослужбовець Повітряних Сил Збройних сил України на посаді штурмана наведення, звання старший лейтенант [18-20]; громадянин України, який не працює [21-23]; військовослужбовець Повітряних Сил Збройних сил України на посаді льотчика, звання майор [24]; військовослужбовець Повітряних Сил Збройних сил України, заступник командира авіаційної ескадрильї по роботі з особовим складом бригади тактичної авіації, звання майор [25].

Стосовно вчинення державної зради в сукупності з іншими злочинами зауважимо, що в одному з обвинувальних вироків ідеться про вчинення особою сприяння діяльності терористичної організації (ч.1 ст. 258-3 КК України) [23].

Висновки. Виходячи з викладеного, можна дійти висновку, що державна таємниця стала предметом кримінально-правової охорони ще до появи злочину «державна зрада». Шпигунство як форма державної зради вперше законодавчо закріплена в Кримінальному Уложенні 1903 року. Дальша регламентація цієї форми злочину відбулася в радянський період України. З аналізу обвинувальних вироків за ст.111 КК України, що піддані вивченню, предметом шпигунства стали відомості про штатний розклад військових та правоохоронних підрозділів, що діють в зоні АТО. Особливою увагою іноземних розвідувальних організацій користуються відомості щодо виконаних завдань Військово-повітряними силами Збройних сил України. У 2014-2017 рр. державна зрада вчинялася громадянами України на користь військових та розвідувальних органів Російської Федерації або підконтрольних їм структур. Державна таємниця була передана з використанням телефонного зв'язку, СМС та ММС – повідомленнями, через використання електронної поштової скриньки в мережі Інтернет, з використанням флеш-накопичувача.

Громадяни України йдуть на зраду заради переїзду до сусідньої країни та матеріального забезпечення їх родин. Рушійною силою виступають також власні переконання недовіри та неприйняття чинної влади в Україні. Шпигунами здебільшого виступають військовослужбовці Збройних сил України, працівники правоохоронних структур та тимчасово безробітні. Наведені висновки зобов'язують продовжити дослідження державної зради в Україні.

Використані джерела:

1. Піти наліво від країни: кого і як звинувачують у державній зраді в Україні [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/uyti-nalevo-strany-kogo-obvinyayut-gosudarstvennoy-1481276999.html>
2. Результати окремих напрямів роботи Служби безпеки України. 23 грудня 2016 року [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21/view/2474#sthash.DO8wJWaz.dpuf>
3. Статuti Великого князівства Литовського. У 3 т. Т. II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова; [тексти староукр. мовою опрац.: С. Ківалов, П. Музиченко, А. Паньков; пер. тексту на укр. мову здійснили: Л. Бондар, П. Музиченко, А. Паньков; комент. зробили: С. Ковальова, М. Крумаленко, П. Музиченко]. – О.: Юрид. л-ра, 2003. – 560 с.
4. Зайцев О.В., Філіпенко В.Р. Історичні фактори соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за державну зраду в Україні (XI-XVIII ст.) // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2016. – №1 (73).– С. 104-115.
5. Права, по которым судится малороссийский народ, Высочайшим всепресветлейшия, державнейшия Великия Государыни Императрицы Елисавет Петровны, Самодержицы Всероссийския, Ее императорского священнейшего Величества повелением, из трех книг, а именно: Статута Литовского, Зеркала Саксонского и приложенных при том двух прав, такожде из книги Порядка, по

переводе из польского и латинского языков на русский диалект в единую книгу сведенные, в граде Глухове, лета от рождества Христова 1743 года, изданные под редакцией и с приложением исследования о сем Своде и о законах действовавших в Малороссии профессора А. Ф. Кистяковского. – Киев, 1879. – 1063 с.

6. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 15 августа 1845 г. Полное собрание законов Рос. империи. Собрание второе. Том XX. Отд. первое. 1845. – СПб. II отделения Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1846. – 1045с.

7. Уголовное Уложение 22 марта 1903 г. Изд. Н.С. Таганцева.-СПб., 1904.-1137 с.

8. Об изъятиях из общей подсудности в местностях, объявленных на военном положении: Декрет ВЦИК от 20 июня 1919 года // Российский правовой портал: <http://7law.info/ussr/act6r/r422.htm>

9. Уголовный кодекс УССР: утвержден ВУЦИК 23 августа 1922 г.; с алф. указ. - изд. 2-е, официальное. - Харьков : Изд. Наркомюста УССР, 1922. - 100 с.

10. О шпионаже, а равно о собирании и передаче экономических сведений, не подлежащих оглашению: Постановление ЦИК СССР, СНК СССР от 14.08.1925г.// Инф.-прав. портал: <http://bestpravo.com/sssrgn-postanovlenija/f3p.htm>

11. Положения про злочини державні (контрреволюційні та особливо для Союзу РСР небезпечні злочини проти порядку управління: Постанова ЦВК СРСР від 25 лютого 1927 року // Збірник законів та наказів Робітничо-Селянського Уряду СРСР. – 1927. – №1. – С. 19-24.

12. Кримінальний кодекс УСРР : в редакції 8 червня 1927 року - Харків : Юрид. вид-во НКЮ УСРР, 1927. - 151 с.

13. Кримінальний кодекс УРСР. Офіційний текст зі змінами та доповненнями на 1 листопада 1949 року. – К.: Держполітвидав, 1950.- 167 с.

14. О мерах наказания для немецко-фашистских злодеев, виновных в убийствах и истязаниях советского гражданского населения и пленных красноармейцев, для шпионов, изменников родины из числа советских граждан и для их пособников: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 19.04.1943г.: <https://ru.wikisource.org/>

15. Об уголовной ответственности за государственные преступления: Закон СССР от 25.12.1958г.: <http://pravo.levonevsky.org/bazazru/texts25/txt25874.htm>

16. За 10 років в Україні за державну зраду засудили 7 людей. Інтернет видання «Тижень». 28 квітня 2012 року. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/48897>.

17. Вирок Десянянського районного суду м. Чернігова від 25 вересня 2014 року, Справа №744/994/14, Провадження №1-кп/750/293/14/ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40594716>

18. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 23 березня 2015 року. Справа № 331/19/15-к, Провадження 1-кп/335/153/2015/ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43218306>

19. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 22 вересня 2015 року. Справа № 331/19/15-к , Провадження 1-кп/335/446/2015/ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51145915>

20. Ухвала колегії суддів судової палати в кримінальних справах апеляційного суду Запорізької області в складі від 07 грудня 2015 року, Справа

№ 331/19/15-к, Провадження № 11-кп/778/1966/15/ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54106045>

21. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 06 травня 2016 року, справа № 644/7212/15-к, провадження № 1-кп/644/36/16 / Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57553584>.

22. Харків'янина посадили на чотири роки за шпигунство для РФ. Укрінформ. 15.06.2016 10:53 [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2034676-harkivanina-posadili-na-cotiri-roki-za-spigunstvo-dla-rf.html>

23. Вирок Старокостянтинівського районного суду Хмельницької області від 22 червня 2016 року. Справа 683/2848/15-к, провадження кп/683/18/2016/ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58673008>

24. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 22 вересня 2016 року. Справа № 129/3415/15-к, Провадження № 1-кп/127/42/16/ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61460859>

25. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 06 червня 2017 року. Справа № 683/2848/15-к/ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66924982>.

Стаття надійшла до редколегії 07.09.2017

Зайцев А. В. К вопросу государственной измены в форме шпионажа (ст. 111 УК Украины)

Статья посвящена государственной измене в форме шпионажа. Изучено исторические этапы становления этой формы преступления, предусмотренного ст.111 УК Украины. Проанализирована судебная практика в Украине за 2014-2017 гг. С учетом материалов уголовных производств по ст.111 УК Украины определены особенности признаков состава шпионажа при государственной измене на современной этапе.

Ключевые слова: *государственная измена, шпионаж, государственная тайна, военнослужащий.*

Zaitsev A. To the Issue of State Treason in the Form of Espionage (Art.111 of the Criminal Code of Ukraine)

The article is devoted to the issue of high treason in the form of espionage. It is paid great attention to a significant increase of the number of criminal proceedings under the Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine in statistics. At the same time, it was found that there were only about thirty sentences imposed by the courts of Ukraine. Due to this, the viewpoint about an insufficient number of modern scientific research and methodological developments of the problems of crimes against the foundations of national security, as well as the insignificant experience of the existing law enforcement bodies of Ukraine in the detection, documentation, investigation of these crimes was expressed.

The historical stages of the formation of high treason in the form of espionage are noted. It is drawn attention to the genesis of the legislative regulation of the form of

crime, stipulated by the Article 111 of the Criminal Code of Ukraine. The main sources of the criminal law, which were used on the territory of Ukraine from the 16th to the 20th century, are analyzed.

The judicial practice of Ukraine was studied from 2014 to 2017. The features of the composition of espionage and high treason now are determined using the materials of criminal proceedings under the Article 111 of the Criminal Code of Ukraine. Special attention is paid to the subject of specific crimes, objective and subjective signs. Both the acquittal sentence and the release of a person from criminal liability have been noted according to Part 2, Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: *high treason, espionage, state secret, military man.*

УДК 343.54

Д. П. Євтєєва

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДІТЕЙ (СТ. 164 КК УКРАЇНИ)

Досліджено предмет злочину за ст. 164 КК України, яким пропонується вважати засоби утримання. Розкрито його загальні ознаки (фізичну, соціальну, юридичну), а також таку спеціальну ознаку, як цільове призначення. Розглянуто форми предмета зазначеного злочину, якими є: 1) засоби утримання (кошти, харчові продукти, одяг, речі домашнього вжитку, меблі, спортивні товари, музичні інструменти, ліки тощо), що надаються в позасудовому та позадоговірному порядку; 2) аліменти за рішенням суду або за договором; 3) додаткові витрати, призначені судом або передбачені договором щодо сплати аліментів. Наведено класифікацію указаних форм, що має значення для кваліфікації цього злочину на практиці.

Ключові слова: *злочини у сфері сім'ї, ухилення від утримання дітей, ухилення від сплати аліментів на утримання дітей, предмет злочину, аліменти, утримання.*

Постановка проблеми. Як показує статистика, Україна посідає перше місце в Європі за кількістю розлучень[1]. Розпад сім'ї драматично переносять не лише обидва подружжя, а й діти. Вони болісно переживають такі зміни, страждають через неможливість постійно бачитися з одним з батьків. На цьому фоні в них можуть виникати комплекси, що позначається на їх дальшому житті. При розлученні постає проблема поділу батьківських обов'язків, зокрема й щодо утримання дитини.

У Конституції України (ст. 51) та Сімейному кодексі (далі – СК) України (ст. 180) передбачено, що батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Такий обов'язок несуть й інші члени сім'ї та родичі дитини в певних передбачених законом випадках (ст. 265, 267, 268, 269 СК). Злісне ухилення батьків та інших родичів від виконання цього обов'язку тягне кримінальну відповідальність за ст. 164 КК України.

Щодо складу злочину, передбаченого в цій нормі, можна виділити низку теоретичних та практичних проблем, зокрема й пов'язаних з його предметом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кримінально-правові проблеми ухилення батьків від сплати аліментів або утримання дітей у вітчизняній кримінально-правовій науці досліджували П. П. Андрушко,